

PLA D'ACCIÓ

Guia per a la formació i sensibilització sobre Mutilació Genital Femenina

/ MGF /

Fundació Autònoma Solidària, 2024

Elaboració: Rosana Carvalho Paiva (Fundació Autònoma Solidària)

Correcció d'estil: Servei de Llengües de la UAB

Maquetació: Agència La Hiperclòrica

Durant l'elaboració d'aquesta guia, s'han dut a terme sessions de debat i revisió del document amb la participació d'Andrea Ruedas (Servei d'Igualtat i Diversitat de la UAB), Beatriz Ory (Metges del Món), Gal·la Gavilan (estudiant d'Estudis Socioculturals de Gènere de la UAB), Gemma Ferreón Rivera (Direcció General de Migracions, Refugi i Antiracisme - Generalitat de Catalunya), Josefina Cachina (AHCAMA, Hospital del Mar), Lauren Emily Bradley (estudiant de Psicologia de la UAB), Mariela Patricia Aguayo (Departament d'Infermeria de la UAB), Nogay Ndiaye Mir (activista antiracista i afrofeminista), Serra Comas Antich (infermera de família i comunitària), Susana Herzog (Servei de Polítiques de Gènere / Servei d'Informació i Atenció a les Dones de Terrassa) i Yakhare Maya Traore (Associació de Dones Africanes de Terrassa), a les quals agraïm les seves aportacions.

Projecte cofinançat per la Unió Europea. Els continguts d'aquest document són responsabilitat exclusiva de la Fundació Autònoma Solidària i de la Fundació Wassu i de cap manera es pot considerar que reflecteixin les opinions de la Comissió Europea.

sumari

- 1. Introducció i antecedents: el nostre punt de partida** **pàg. 4**
- 2. Marc normatiu i dispositius sobre la mutilació genital femenina a Catalunya i a l'Estat espanyol** **pàg. 8**
- 3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina** **pàg. 10**
 - Objectiu i eixos estratègics** **pàg. 10**
 - Eix 1. Formació** **pàg. 14**
 - Eix 2. Sensibilització** **pàg. 16**
 - Eix 3. Incidència** **pàg. 18**
- 4. Referències i material de suport** **pàg. 20**

1. Introducció i antecedents: el nostre punt de partida

La mutilació genital femenina (MGF) és definida per l'Organització Mundial de la Salut com «tots els procediments que, de manera intencional i per motius no mèdics, alteren o danyen els òrgans genitals femenins» (OMS, 2016). Es tracta d'una pràctica perjudicial que infringeix diversos instruments internacionals de drets humans. Com a manifestació de violència i desigualtat de gènere, vulnera especialment els drets de les dones i nenes a la protecció i la integritat.

La MGF és una violació dels drets a la salut, la seguretat i la integritat física, així com del dret de la persona a no ser sotmesa a tortures ni a tractes cruels, inhumans o degradants, i del dret a la vida. És important subratllar que no té cap justificació mèdica ni sanitària, i que comporta per a les nenes i dones complicacions físiques i psicològiques a curt i llarg terminis, que inclouen el risc de mort.

Practicada originalment a almenys trenta països de l'Àfrica, de l'Orient Mitjà, de l'Àsia i de Sud-amèrica, té una prevalença que varia d'acord amb els països i grups ètnics, i arran dels moviments de diàspora la seva presència s'ha dispersat a escala global. D'acord amb els últims indicadors, s'estima que **al voltant de 600.000 dones viuen amb les conseqüències de la MGF a Europa i que 190.000 nenes i dones més corren el risc de ser sotmeses a aquesta pràctica nociva en disset països europeus**, segons les dades de l'End FGM European Network.[1]

Fonamentada en profundes arrels culturals, socials i ètniques, la MGF és un fenomen complex. Enfrontar-s'hi amb vehemència implica sumar-se a la lluita per a la preservació de la salut física, psicològica i de la vida de dones i nenes, víctimes i supervivents d'aquesta greu violació dels drets humans.

[1] [FGM in Europe](#) | [End FGM](#).

1. Introducció i antecedents: el nostre punt de partida

Aquest treball requereix polítiques públiques i actuacions en l'àmbit educatiu perquè els professionals que es puguin trobar amb aquesta problemàtica en la seva tasca diària estiguin preparats. Cal actuar oferint prevenció i suport a les supervivents sense revictimització. Així mateix, es proposa la revisió de l'actual Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina (2007), especialment de les mesures que s'apliquen en les situacions de risc i el punitivisme.

En aquest sentit, aquesta guia pretén propiciar una cooperació multiagència per al desenvolupament de mètodes de treball i eines en l'abordatge de la MGF. Presenta el recull de les conclusions extretes del projecte europeu CHAT Plus, l'acrònim de **«Changing Attitudes Plus: youth engagement to prevent FGM in Europe»**. Executat a cinc països (Espanya, Itàlia, Irlanda, els Països Baixos i Portugal), aquesta actuació té com a objectiu enfortir la sensibilització sobre la MGF, reforçant la **implicació del jovent amb activitats enfocades a la comunicació per al canvi de comportament** amb l'objectiu final de contribuir a la reducció del nombre estimat de noies en risc de MGF a través d'un canvi d'actitud de les comunitats, a partir de les noves generacions.

El projecte CHAT Plus, executat a Catalunya per la Fundació Autònoma Solidària i la Fundació Wassu, durant el curs acadèmic 2023-2024 va **promoure la implicació de trenta joves** que van participar en una primera etapa formativa del projecte i a qui, després, es va motivar a implicar-se en una segona etapa, durant la qual, com a joves agents de canvi, van participar activament en altres activitats formatives i de sensibilització per a un públic més ampli.

Com a resultat, es van dur a terme catorze activitats de sensibilització com ara xerrades i trobades a la Universitat Autònoma de Barcelona, a la Universitat de Vic i en instituts, centres cívics i altres espais públics. Les joves també han col·laborat en l'elaboració de materials de comunicació com vídeos per a xarxes socials i un còmic.

1. Introducció i antecedents: el nostre punt de partida

De manera complementària, una altra activitat del projecte va ser l'ofertament de formacions en línia impartides per professionals expertes en MGF des de l'enfocament de l'actuació professional dels sectors sanitari, social i educatiu. A partir d'aquesta experiència, es van identificar necessitats, les quals han servit de base per estructurar la proposta inicial d'aquesta guia. Aquest document és fruit, doncs, d'un recull de conclusions observades al llarg de l'execució del projecte associat i d'un **procés de revisió i debat en què van participar diversos agents clau de l'Administració pública, de la UAB i d'associacions i moviments socials**. Totes les aportacions van ser fonamentals per definir, concretar i ampliar les propostes.

La participació de les joves agents de canvi que van col·laborar en el projecte va ser fonamental pel que fa a les aportacions en relació amb les necessitats de formació i sensibilització. El primer punt destacable fa referència a l'interès que les conferències i activitats divulgatives van despertar entre les persones participants. Es va posar de manifest la seva voluntat d'aprendre i la manca de coneixements previs, especialment entre les estudiants, i el reconeixement de la necessitat d'incorporar la temàtica a la seva formació acadèmica i professional. Aterrant aquestes observacions al context de la UAB, s'ha identificat el **repte d'enfortir la capacitat tècnica** de professionals i estudiants en procés de formar-se com a futurs professionals dels àmbits de les ciències de la salut i de les ciències socials i jurídiques.

Addicionalment, s'ha identificat la necessitat d'accions de sensibilització complementàries a les formacions. S'entén que **es tracta d'un tema d'alta complexitat**, en la intersecció entre la defensa dels drets de les persones migrades i refugiades, la interculturalitat crítica, els drets sexuals i reproductius i la prevenció i actuació davant la violència masclista. Es tracta, doncs, d'una qüestió que cal considerar en diàleg amb aquestes altres dimensions i fenòmens socials, inclosa la prevenció dels matrimonis forçats.

1. Introducció i antecedents: el nostre punt de partida

De manera alineada amb el paradigma de l'educació per a la justícia global, i amb la mirada feminista definida al Pla director català de cooperació al desenvolupament per a 2023-2026, la prevenció i l'abordatge de la MGF, per ser eficient, s'ha de dur a terme des de l'enfocament de gènere basat en drets humans associat a una comprensió empàtica, allunyada de l'etnocentrisme, del paternalisme i dels prejudicis de base racial, ètnica o religiosa.

L'últim repte rau a **mantenir el paradigma interseccional i dels drets humans, treballant en col·laboració amb les comunitats d'origen migrades i associacions antiracistes** per tal d'enfortir el seu protagonisme com a professionals o líders comunitaris, de manera que les dones i nenes afectades per la MGF siguin sempre tractades com a subjectes de drets. Aquesta mesura és fonamental per promoure un canvi d'actitud. En definitiva, cal recordar que establir bases per a un futur sense la MGF és un pas endavant per a la transformació del món cap a la justícia global.

2. Marc normatiu i dispositius sobre la mutilació genital femenina a Catalunya i a l'Estat espanyol

La mutilació genital femenina és una pràctica nociva que vulnera els principis del sistema internacional de drets humans, tal com es reflecteix en la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona (1979), la Convenció sobre els drets de l'infant (1989), la Declaració de Pequín (1995) i la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona (2003). L'Assemblea General de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) la condemna explícitament a través de les resolucions 67/146 (2012) i 69/150 (2014), en què insta els estats a prohibir-la i a assumir la responsabilitat de promoure la conscienciació sobre l'impacte que té.

A més, cal destacar que la MGF contravé els principis de dignitat humana recollits en la Declaració solemne sobre la igualtat de gènere a l'Àfrica (2004), la Carta africana sobre els drets humans i dels pobles (Carta de Banjul, 2003) i el Protocol de Maputo (2003), que tracta els drets de les dones a l'Àfrica. Aquests instruments subratllen que **la lluita contra la MGF està profundament arrelada en l'activisme i la mobilització de les dones africanes** i que no es limita als marcs jurídics ni a una perspectiva occidental.

A l'Estat espanyol, des del 2003, per una modificació inclosa en la Llei orgànica 11/2003 de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers, la MGF està tipificada al Codi penal, a l'apartat 2 de l'article 149. **La MGF està castigada amb penes de sis a dotze anys de presó**, amb agreujants en casos en què la víctima sigui menor o incapaç, i, en el cas dels pares, també amb penes d'inhabilitació especial per a l'exercici de la pàtria potestat.

2. Marc normatiu i dispositius sobre la mutilació genital femenina a Catalunya i a l'Estat espanyol

De manera associada, en la Llei orgànica 3/2005, es canvien els criteris de competència territorial dels jutges espanyols, cosa que significa que la mutilació d'una nena a un tercer país es pot jutjar quan ella i els seus responsables viuen en territori espanyol.

Els protocols que estableixen les normatives per a la intervenció i atenció del personal sanitari i dels serveis socials donen prioritat a actuacions que fan servir **estratègies de diàleg, informació i compromís** com a eines de prevenció, i deixen la intervenció policial i judicial només com a últim recurs. Aquesta perspectiva està present als protocols tant de l'Estat espanyol (Protocol comú d'actuació sanitària davant de la mutilació genital femenina, 2015) com en l'àmbit autonòmic (Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina, 2007). La Llei 17/2020 del dret de les dones a erradicar la violència masclista determina que la MGF o el risc de patir-la es tracta d'una violència sexual i d'una violència en l'àmbit social o comunitari, tot i que consti el consentiment exprés o tàcit de la dona. Per tant, **totes les dones sobrevivents de la MGF tenen assegurats els mateixos drets que totes les altres dones víctimes de violències sexuals i masclistes.**

No obstant això, les comunitats i les activistes es plantegen que aquests enfocaments poden tenir un caràcter coercitiu i poc eficient per fomentar un canvi, motiu pel qual es reivindica **la revisió del protocol a l'àmbit autonòmic i la implementació d'accions de formació i sensibilització interseccionals** per al personal tècnic sanitari, dels serveis socials i del sector educatiu.

La necessitat d'erradicar la MGF està prevista en els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) com una de les metes per a la promoció de la igualtat de gènere (ODS 5, meta 5.3): «Eliminar totes les pràctiques nocives, com ara el matrimoni infantil, precoç i forçat i la mutilació genital femenina». De fet, la inclusió d'aquesta temàtica a les formacions universitàries compleix les disposicions del Reial decret 822/2021, amb relació a l'alineació dels estudis universitaris amb els ODS.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

OBJECTIU I EIXOS ESTRATÈGICS

Com s'ha explicat a la introducció, les indicacions es basen en les accions dutes a terme en el marc del projecte CHAT Plus. Per tant, estan centrades en el context específic de l'experiència, és a dir, la UAB, i en actuacions relacionades amb la formació i la sensibilització.

Per aconseguir els objectius educatius i de prevenció, cal incorporar altres sectors més enllà de l'universitari. Així, hem ampliat l'enfocament de la guia i del grup de treball creat per revisar-la incloent-hi diferents sectors clau, distribuïts en quatre categories que fem servir com a referència per al disseny de les propostes d'acció:

Administració pública

Personal tècnic de la Generalitat, dels municipis i dels departaments i direccions responsables de polítiques públiques en matèria de migracions, feminismes i antiracisme.

Professionals

Personal sanitari, d'educació i de serveis socials, juristes, cossos de seguretat i personal tècnic d'entitats del tercer sector.

Universitats

Personal tècnic, de gestió i d'administració i serveis (PTGAS), personal docent i investigador (PDI) i estudiants.

Comunitats afectades

Persones o famílies d'origen migrant i associacions que treballin sobre la MGF.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

A partir d'aquesta experiència, també es conclou que és fonamental afrontar certs **reptes**, que es descriuen a continuació segons els agents clau amb els quals estan vinculats.

Administració pública

Objectiu i eixos estratègics

- **Revisió del Protocol d'actuacions** per prevenir la MGF: revisar les mesures de prevenció perquè s'eviti la múltiple victimització de les dones, tenint en compte:
 - La coacció familiar i comunitària, considerant el patriarcat entre els pobles practicants i les dificultats de les dones d'enfrontar-s'hi.
 - La reproducció del racisme institucional en l'abordatge de la MGF als serveis socials, sanitaris i educatius.
 - La coacció vinculada al racisme institucional en l'abordatge dels serveis sanitaris i socials per a la signatura del document de compromís i les revisions mèdiques forçades a les nenes racialitzades.
 - L'estigmatització de les persones d'alguns països africans (com Gàmbia i el Senegal) als serveis sanitaris, especialment en les situacions prèvies a viatges internacionals.
 - La manca d'acompanyament de les dones com es preveu per a les víctimes de violència sexual.
- **Implicació de les forces de seguretat** en les estratègies de sensibilització.
- Desenvolupament de mesures perquè l'abordatge sobre la MGF al **sector educatiu** no derivi en l'estigmatització i la sospita sistemàtica sobre les alumnes racialitzades.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

Objectiu i eixos estratègics

Professionals

- **Formació i sensibilització antiracista i** descolonial per a professionals de la salut, de l'educació i dels serveis socials.
- Atenció a professionals de la salut, de l'educació i dels serveis socials **considerant l'impacte emocional** que pot causar la intervenció directa en matèria de MGF.

Objectiu i eixos estratègics

Universitats

- Enfortiment de la participació de les persones de les comunitats com a subjectes dels processos de generació de coneixement a través de **metodologies de recerca** que incorporin la perspectiva descolonial i la crítica de l'extractivisme acadèmic.
- Desenvolupament de mesures perquè la incorporació de la MGF com a part de la formació i de la sensibilització no derivi en l'estigmatització i la sospita sistemàtica sobre les **alumnes racialitzades**.

Comunitats afectades

Objectiu i eixos estratègics

- Necessitat de promoure estratègies per **implicar els nois i homes** de les comunitats en les mesures de prevenció de la MGF.
- Consideració de la bretxa generacional en les activitats de sensibilització i reflexió sobre com **dialogar amb el jovent** nascut aquí d'origen migrant.
- Enfortiment del protagonisme de les comunitats, incloent-hi la **participació de líders religiosos** al diàleg sobre la MGF.
- Revisió de la **participació política** de les comunitats migrades originàries dels països de l'Orient Mitjà i l'Àsia també afectats per la MGF.

Així mateix, s'identifiquen altres **reptes transversals** que han d'estar presents en l'abordatge de la MGF en les diferents actuacions de professionals, de l'Administració pública i de les universitats:

Reptes transversals

- Consideració de la **diversitat lingüística** en l'elaboració dels materials informatius i documents adreçats a les comunitats afectades.
- Reflexió sobre l'**ús de llenguatge, imatges i narratives** que poden reforçar estigmes i victimitzar les nenes i dones sobrevivents.
- **Lluita contra l'estigmatització** de totes les persones originàries d'alguns països específics, sense tenir en compte la diversitat ètnica.
- Enfortiment de la **representativitat** de les persones de les comunitats afectades en les diferents accions de formació i sensibilització.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

Per aconseguir els objectius que es plantegen, s'han definit **tres eixos estratègics**, amb propostes adaptades als col·lectius als quals van adreçades.

EIX 1. FORMACIÓ

Administració pública

Formació

- Identificació de les **necessitats formatives del personal tècnic** per tal de crear les condicions per poder dur a terme les altres activitats d'incidència proposades.
- **Revisió dels plans d'estudis de cursos de formació professional** i de cicles formatius de grau mitjà i grau superior de l'àmbit dels serveis socioculturals i a la comunitat: CF d'Integració Social i Atenció a Persones en Situació de Dependència.

Professionals

Formació

- Oferta de cursos de **formació específica** per a professionals dels sectors social, educatiu, jurídic, de la salut i de la seguretat pública.
- **Actualització, impressió i difusió dels manuals** i les guies existents adreçades a professionals de la salut, de l'educació i dels serveis socials.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

Universitats

Formació

- Oferta de **formació acreditada sobre MGF** enfocada al personal acadèmic, docent, tècnic i investigador de les facultats i estudis d'educació, infermeria, medicina, treball social, dret, ciències polítiques, sociologia i antropologia.
- Revisió dels plans d'estudis de les facultats d'Infermeria, Medicina i Educació per a incloure l'abordatge de la MGF als cursos de grau i màster.

Comunitats afectades

Formació

- Promoció de la formació professional com a **mediadora intercultural** per potenciar la seva actuació en els serveis socials d'atenció primària.

EIX 2. SENSIBILITZACIÓ

Professionals

Sensibilització

- **Producció i difusió de materials gràfics** (tríptics i fullets) i audiovisuals de sensibilització informativa i difusió dels existents, valorant que tractin temes transversals a l'abordatge de la MGF, com l'antiracisme, els feminismes interseccionals i la interculturalitat crítica.
- Promoció d'**activitats com tallers i trobades informatives** amb la participació d'activistes i de membres de les associacions de les comunitats.

Universitats

Sensibilització

- **Producció i difusió de materials gràfics** (tríptics i fullets) i audiovisuals de sensibilització informativa i difusió dels existents. Aquests recursos han de servir per complementar i enfortir les accions formatives dirigides a la comunitat universitària (estudiants, personal docent i investigador).
- **Promoció d'activitats** com tallers i trobades informatives amb la participació d'activistes i de membres de les associacions de les comunitats.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

Comunitats afectades

Sensibilització

- **Implicació d'activistes i líders comunitaris** perquè siguin protagonistes d'activitats de sensibilització en associacions, escoles, centres cívics, centres de formació d'adults i altres equipaments públics.
- **Producció i difusió de materials gràfics** (tríptics i fullets) i audiovisuals de sensibilització informativa i difusió dels existents, enfocant els materials de manera que incloguin la perspectiva, els continguts i els idiomes específics de les comunitats a les quals s'adrecen.

EIX 3. INCIDÈNCIA

Administració pública

Incidència

- Promoció del **treball en xarxa** i socialment participatiu amb les comunitats per a la **revisió del Protocol d'actuacions per prevenir la MGF**.
- Implementació de les accions de formació i sensibilització per als professionals.
- **Treball transversal entre els departaments i divisions de l'Administració**, en què participin les associacions i entitats de les comunitats i les mediadores interculturals.
- **Enfortiment del Comitè de MGF** i les taules territorials contra la MGF, reforçant-ne el dinamisme i la capacitat d'incidència arreu del territori.
- **Reconeixement efectiu dels drets de les dones sobrevivents** com a víctimes de violència de gènere.

Professionals

Incidència

- (Entitats del tercer sector) Establiment de **relacions de cooperació internacional** per enfortir les xarxes i accions de prevenció i sensibilització involucrant-hi els països afectats.

3. Propostes per a la sensibilització i formació sobre la mutilació genital femenina

Universitats

Incidència

- Promoció de l'**aplicació de la metodologia d'aprenentatge servei** per donar resposta a necessitats de les associacions de les comunitats i altres entitats del tercer sector.
- Promoció de la **participació del PTGAS i del PDI al Comitè de MGF** i les taules territorials.
- **Foment de la recerca aplicada** que informi polítiques públiques.
- Establiment de relacions de **cooperació** internacional amb entitats i universitats als **països afectats per la MGF** per enfortir les accions d'investigació, formació i incidència.
- Incorporació de la MGF a les **polítiques d'igualtat** i d'atenció a les violències de gènere.

Comunitats afectades

Incidència

- **Implicació activa en el procés de revisió del Protocol** d'actuacions per prevenir la MGF.
- Enfortiment de la participació de les comunitats al Comitè de MGF i les taules territorials contra la MGF per promoure l'equitat de participació, considerant les associacions més petites i la distribució arreu del territori.
- **Foment de la participació de líders religiosos** a les activitats de sensibilització i intervenció comunitària.
- **Establiment de relacions de cooperació internacional** per enfortir les xarxes d'activisme i incidència, així com les accions de prevenció i sensibilització amb els països afectats.
- **Assegurament de l'heterogeneïtat** en la participació d'agents que treballin la MGF, especialment dels que actuïn des de l'antiracisme i la interseccionalitat.

4. Referències i material de suport

DECLARACIONS

- Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, 1979
- Convenció dels drets de l'infant, 1989
- Declaració de Pequín, 1995
- Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona, 2003
- Carta africana sobre els drets humans i dels pobles (Carta de Banjul), 2003
- Carta africana dels drets humans i dels pobles sobre els drets de les dones a l'Àfrica (Protocol de Maputo), 2003
- Declaració solemne sobre la igualtat de gènere a l'Àfrica, 2004
- A/RES/67/146. Intensificación de los esfuerzos mundiales para la eliminación de la mutilación genital femenina, 2012
- A/RES/69/150. Intensificación de los esfuerzos mundiales para la eliminación de la mutilación genital femenina, 2014
- Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo y al Consejo: Hacia la eliminación de la MGF
- Textos aprobados - Estrategia de la Unión para poner fin a la mutilación genital femenina en el mundo - Miércoles 12 de febrero de 2020

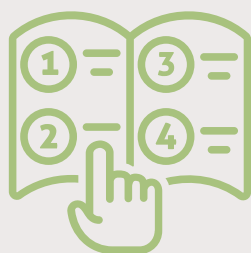
4. Referències i materials de suport

LLEIS I PROTOCOLS

- Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina. Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania - Secretaria per a la Immigració, 2007.
- Protocol per a l'abordatge de la violència masclista en l'àmbit de la salut a Catalunya. Dossier 3 Document operatiu de mutilació genital femenina. Generalitat de Catalunya. Departament de Salut, 2011.
- Protocolo común para la actuación sanitaria ante la Mutilación Genital Femenina (MGF). Gobierno de España. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales y Igualdad, 2015.
- Ley orgánica 11/2003, de 29 de septiembre, de medidas concretas en materia de seguridad ciudadana, violencia doméstica e integración social de los extranjeros.
- Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.
- Protocol de prevenció de la mutilació genital femenina de Terrassa.

4. Referències i materials de suport

MANUALS I GUIES

- Llista de recursos d'UNICEF: informes, estudis de casos, resums, notes tècniques i molt més per a professionals i responsables polítics
- Kaplan, A., i Grupo Interdisciplinar para la Prevención y el Estudio de Prácticas Tradicionales Perjudiciales (GIPE/PTP) (2010, 2017). Mutilación genital femenina: Manual para profesionales. (1a i 2a ed.). Barcelona.
- Unión de Asociaciones Familiares (UNAF) (2016). Guía para profesionales. La MFG en España. Prevención e intervención. Ministerio de Empleo y Seguridad Social.
- Mutilación genital femenina: prevención y atención. Guía para profesionales. Associació Catalana de Llevadores, 2004.
- Mutilació genital femenina. Prevenció i atenció. Institut Català de la Salut, 2006.

4. Referències i materials de suport

MATERIALS AUDIOVISUALS

- Fundació Wassu: Veus de canvi.
- Fundació Wassu: #ConocerParaActuar.
- Fundació Autònoma Solidària – Fundació Wassu: Projecte CHAT Plus.
- Fundació Autònoma Solidària – Fundació Wassu: El Collar. Una història de moltes veus, còmic produït en el marc del projecte CHAT Plus.
- <https://elpais.com/planeta-futuro/2021-08-03/bombo-ndir-activista-senegalesa-es-necesario-descolonizar-las-mentes.html>
- https://ajuntament.barcelona.cat/lescorts/es/noticia/jenabou-dembaga-son-las-mujeres-como-conjunto-como-comunidad-las-que-pueden-movilizar-y-pueden-actuar-y-cambiar-la-sociedad_1184362
- XX Fòrum contra les Violències de Gènere. Intervenció d'Amal Hussein, experta en MGF. 2024.

PLA D'ACCIÓ

Guia per a la formació i sensibilització sobre Mutilació Genital Femenina